

Tuletagem meelde aegu, kus koolitöö algas igas rajoonis ise kuupäeval...

See oli pärast viimaseid ränk-raskede lahinguid Tartu all. Tutvagem lühikeste väljavõtetega Tartu Linna TK Haridusosakonna tolleaegsete juhatajate ringkirjades.

8. ja 9. oktoobril s. a. tehtud kontrollkäigul koolidesse selgus, et mõnes koolis korraldamistööd ei edene tarvilikul määral... Seintel on alles igasugused saksa-keelsed hüüdlauseid... akende purunenud raamid ripnevad... koolimajad on täiesti korramatamata.

Rakenduda kõik jõud selleks, et koolide ruumid oleksid korras hiljemalt 20. okt s. a.

10. okt. 1944. **Edvard Plaam.**

Masendav, aga tõsi. Pimedad, klaasimata akendega koolimajad. Vineeriga kinnilöödud aknaavad peaaegu igal teisel majal. Mida teha sellises olukorras? Ainuke oige vastus — ise käed külge lüüa!

Üks tegevusjuhend rippus majade koridoride seintel:

Ükski klaasikild pole tähtsuseta — kokkukogutuina annavad nad tühendeid ruutmeetreid uut klaasi. Igaküls, kes toob kogumispunkti klaasikilde, saab tõendi-ostuloo, mille alusel on tal õigus osta iga 20 kg klaasikildude arvel üks ruutmeeter 2 mm paksust aknaklaasi.

TARTU SEGAKAUBASTU KOKKUOSTUKONTOR «KOGUMU»

Tartu Linna TK Haridusosakond oli suures mures (ringkiri 05. X 44), et koolid saaksid vähemalt ühekordsedki klaasid akende ette. Pingutati. Mõni aeg hiljem aga tabas koole äärmiselt ebameeldiv teade:

KÄSKKIRI nr. 32.

Tähtsile soetõve levimise tõkestamiseks on tarvilik viibimata

klaasida kliinikute aknad. Tähtsile Soetõve Vastu Võitlemise Erakorralise Komisjoni nõudel teen Teile korralduse Tartu Linna T. K. Haridusosakonna kaudu antud veel klaasimata aknaklaas otsekohe allkirja vastu üle anda nimetatud Erakorralise Komisjoni käsutusse. Selle asemele antakse Teile uus klaas lähema aja saatetistest.

03. 12. 44

JUHAN LANG,
Haridusosakonna juhataja

Ja ärgati taads varjususurmast

Juhan Lang oli asunud haridusosakonna juhataja kohale 1. detsembril 1944.

Raskusi oli lausa kuhjaga. Kütet ei olnud! Aga ka sellest hädast saadi üle: käidi koos õpilastega lotjasid laadimas.

Aga keskküttega majad? Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu korraldus nr. 295 28. oktoobrist 1944:

Külmade ilmade saabumisel keskkütte-torustike lõhkemise vältimiseks... keskkütte-torustik, -katlad ja muud keskkütte-seadmed veest tühjaks lasta.

«Rahva Hääle» 31. okt. 1944.

Ja nii siis õpitigi, palitud seljas. kindad käes, Palitud? Aga kas kõigil neid oligi? Olukorra tõsistusest annavad tunnistust näiteks haridusosakonna teadaanded III mittetäieliku keskkooli juhatajale:

29. 11. 44 Teile koolile on määratud 10 paari botikuid — välja jagamiseks õpilastele, kes vajavad hädasti jalanõusid. Hind vane-mailt sisse kasseerida. Botikud saab kätte haridusosakonnast

kooli poolt volitusega varustatud isik.

05. 03. 45 Teile kooli 10 õpilasele on määratud jalanõude tallutamise.

06. 03. 45 Teile koolile on määratud 3 väikest käsikohvrit. Palun orderitele võimalikult kohe järele saata.

21. 03. 45 Teile koolile on määratud 2 tütarlaste talvemanlit. Hind 375—400 rbl.

22. 03. 45 Teile koolile määratud 1 puuvillane kleit 10—12 aasta

vanusele õpilasele. Hind 60—85 rbl. Orderi saab kätte haridusosakonna kanteleist.

Koolis õppis sellal umbes 650 õpilast.

Mida meenutada tolleaegsest toitlustusest? Toidukaardid! Koolides, kus oli ühistoitlustus, lubati küll Eesti NSV Kaubanduse Rahvakomissari käskkirjaga nr. 5 (07. XII 44) pisikest lisanormi (ENSV RKN 27. X 44 määruse nr. 230 alusel), mis tuli aga tühistada juba 18. det. 1944 (ENSV Kaubanduse Rahvakomissariaadi kiri nr. K — 115/5111) — toiduaineid lihtsalt ei jätkunud!

Samal ajal oli vili põldudele osaliselt koristamata. Hariduse Rahvakomissariaadi Koolivalitsuse ringkiri nr. 122/177 5. aprillist 1945 hoiatab:

1944 a. sügisel jäid sõjategevuse tõttu Kesk-Eestis paiguti viljad ületalve põldudele. Põllul ületalve seisnud viljast teraviljasaaduste (leiva, jahu, kookide, õlle j. m. naol) toiduks või loomasöödaks tarvitamine on äärmiselt

ohtlik ja võib esile kutsuda rasked haigedumise mürgeid anginasse, missugune haigus on kõrge suremuspotsendiga.

Koolidesse jõudis ka sanitaarinspektori korraldus — viia kiiresti läbi süstimine kõhutüüfuse vastu (HO teade nr. 393, 06. II 45).

Rusuv oli lugeda kurvasisulisi teatid õpilaste vigastustest või koguni surmast laskemoona läbi. Keelatakse kategooriliselt laste luusimine metsas, varemais või teistes kõrvalistes kohtades. Õppekavva lühitatakse 4-tunnine teema: käitumisreeglid paikkondades, kus leidub miinivälju (HO kiri nr. 613, 22. I 45). Tartu Linna Sõjakomissariaadi õppeosakonna telefonogrammiga (02. II 45) kohustatakse ilmuma sõjaväeõppusele kõik 1928. aastal sündinud V, VI ja VII klassi poisid. Vanemate klasside õppekavva võetakse 28-tunnine õhu- ja gaasikaitse kursus (vt. «Postimees» 28. veebr. 1945).

Nii mõnigi võiks arvata, et õppimiseks enam aega ei jäänudki. Jäi siiski, sest toda põlvkonda kasvas ja õpetas elu ise. Noorus ei virisenud. Mis sest, et puudus enam jagu õpikuid. Ja klassijuhataja võis anda iga õppeveerandi eel ainult 4—5 vihikut, nooremaile aga ainult üks või kaks.

Õpetajast siinkohal palju rääkida ei taha. Temagi parandas vihikuid küünla võbiseva tule valgelt, ning oli õnnelik, kui sai endale ostuloo uute sokkide jaoks.

Nii see oli. Aga tänaseks on paljudest tolleaegseist õpilastest endist õpetajad saanud. Nende lapsed aga nühiivad koolipinki ega tea midagi raskusist pärast laastavat sõda. ajal, kui hakati rajama alust tänaste noorte muretule elule. Las nad siis siit loevad.

E. RAIDMA